

- проводити із соціальними партнерами роботу щодо новацій з основних принципів формування прожиткового мінімуму та внесення змін до методики його визначення;
 - переглянути набір товарів і послуг у бік їхньої відповідності сучасним умовам, життєвим потребам людини та медичним стандартам;
 - розробити методику врахування регіональних відмінностей під час формування регіонального прожиткового мінімуму, оскільки в різних областях обсяг споживчого кошика є різним;
 - повернути законодавчу норму, встановлену п.5 ст. 1 Закону України "Про прожитковий мінімум", щодо врахування під час розрахунку прожиткового мінімуму ставки податку з доходів фізичних осіб;
- забезпечити інформаційну прозорість моніторингу фактичного обсягу прожиткового мінімуму шляхом оприлюднення щомісячних результатів розрахунків такого обсягу та забезпечення змоги його коригування залежно від показників рівня життя в Україні.

Тому, всі ці заходи в комплексі із загальнодержавними позитивно позначаться на поліпшенні якості життя населення України.

Література

1. Закон України "Про прожитковий мінімум" від 25 березня 2005 р. (із змінами і доповненнями від 12 лютого 2008 р. № 122-УІ).
2. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 05.10.2000 № 2017-ІІІ.
3. Газета "Праця і зарплата" № 15 від 16 квітня 2008 р.

УДК 330.117

Здобувач О.Б. Осінська – Львівська КА

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВИ В СОЦІАЛЬНО ЗОРІЄНТОВАНІЙ РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Досліджено роль та функції держави на різних етапах розвитку економіки з урахуванням соціальної відповідальності економічних суб'єктів. Проаналізовано механізм державного регулювання в соціально орієнтованій ринковій економіці, що дало змогу виокремити основні його форми.

Ключові слова: держава, ринкова економіка, соціальна відповідальність, механізм державного регулювання.

Competitor O.B. Osinska – Lviv commercial academy

Role of the state in the socially oriented market economy

A role and functions of the state at different stages of development of economy taking into account social responsibility of economic subjects is explored. The mechanism of state regulation is analyzed in the socially oriented market economy, which gave possibility to select it basic forms.

Keywords: state, market economy, social responsibility, mechanism of state regulation.

Вступ. В умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки України зростає соціальна спрямованість ринку, межі та параметри якої визначає держава. Історично держава здійснювала функції підтримки ринкових відносин у формі захисту приватної власності, регулювання процесів обміну, вирішення окремих питань соціального характеру, забезпечувала ство-

рення правової бази функціонування суб'єктів господарювання тощо. З розширенням соціальних функцій держава зіткнулася з потребою обмеження вільних ринкових відносин і наданням економічному розвитку соціальних вимірів. З огляду на це, дослідження ролі держави та напрямів її регуляторних дій набуває вагомості.

Широке коло теоретико-методологічних питань щодо регуляторного впливу держави в соціально орієнтованій ринковій економіці є об'єктом наукових досліджень і численних публікацій зарубіжних учених К. Аденауера, Ф. Бема, Л. Ерхарда, А. Мюллер-Армака, В. Ойкена, В. Репке, А. Рюстова та ін. Сучасним проблемам формування і функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки та визначення ролі держави в ній присвячені праці вітчизняних економістів О. Амоші, Г. Башнянина, В. Волинського, А. Гальчинського, В. Гейця, А. Деркача, О. Палія, Б. Панасюка, В. Скуратівського, Г. Стеблій, В. Удовиченка та ін. Проте в економічній літературі немає однозначної думки щодо визначення ролі і функцій держави в соціально орієнтованій ринковій економіці.

Мета дослідження – вивчення теоретичних основ державного регулювання в умовах формування соціально орієнтованої ринкової економіки, що дає змогу окреслити головні функції держави та проаналізувати основні форми механізму державного регулювання задля досягнення економічної та соціальної ефективності.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання ринку навіть з метою досягнення найбажаніших для суспільства завдань, заперечує саму суть ринкових відносин. Проте, в умовах соціально орієнтованої економіки, регуляторний вплив з боку держави відповідає власним інтересам ринку та бізнесу.

Інтереси ринку полягають у тому, що держава несе відповідальність щодо збереження конкуренції, запобігання криз, конфліктів.

Інтереси бізнесу полягають у формуванні державою споживчого попиту, системи держзамовлень тощо. Крім того, в сучасних умовах, якісні характеристики трудових ресурсів набувають все більшого значення. Обмежена кількість трудових ресурсів, динаміка їхніх вікових характеристик ("старіння нації"), потребують зміни відношення бізнесу до працівника. В умовах слабо індустріального виробництва, що носить екстенсивний характер, економічна ефективність залежить від ступеня експлуатації робочої сили, яка є засобом максимізації економічного ефекту. На сучасному етапі працівника вже не можна розглядати як засіб максимізації прибутку, а інвестиції в розвиток людських ресурсів стають не тільки потрібними, а й економічно вигідними.

Саме тому державний регуляторний вплив на процеси, пов'язані з відтворенням трудових ресурсів (на демографічну ситуацію в країні, на покращення освітніх, кваліфікаційних характеристик трудових ресурсів, фінансове забезпечення соціальних заходів тощо), підвищує економічну ефективність процесу виробництва.

Рівень та якість життя, соціальна захищеність, можливість творчого розвитку, соціальні послуги держави – усі ці параметри забезпечують покращення

щення ринкових відносин у країні. Водночас відбувається істотне зближення понять економічної та соціальної ефективності, які стають взаємозалежними та набувають однакової вагомості. За цих умов можливості держави виконувати свої функції залежать від результатів виробництва, від обсягу прибутку та перерозподілу цього прибутку через фіскальну систему. Покращення кількісних та якісних характеристик суспільного виробництва створює можливості для розширення державою своїх соціальних функцій. Соціальна спрямованість, в якій основним координатором є держава, спроможна вплинути на розвиток ринкових відносин, прискорити їхнє формування, надати їм цивілізованого вигляду.

Потрібною умовою ефективного функціонування соціально орієнтованого ринку є реалізація принципу соціальної відповідальності, всіх її суб'єктів. Соціальна відповідальність – це певний рівень добровільного реагування економічних суб'єктів на проблеми соціального середовища, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою [1]. Такими суб'єктами є: суб'єкти господарювання різних форм власності (суб'єкти бізнесу); громадяни країни; профспілкові та громадські організації; держава.

Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання різних форм власності (соціальна відповідальність бізнесу) полягає в тому, що метою їхньої діяльності "... перестало бути максимальне привласнення прибутку, а визначальним є задоволення соціальних потреб та інтересів усіх верств населення" [2, с. 418]. Тобто, підприємці всіх форм власності повинні усвідомлювати: для того, щоб існувати та розвиватись, вони мають підтримувати те соціальне середовище, в якому знаходяться. Основними напрямками забезпечення такої відповідальності є "... виробництво якісних товарів та надання відповідних послуг, що задовольняють суспільно необхідні потреби населення, ... створення належних умов праці для працездатного населення, збереження довкілля, встановлення заробітної плати на рівні вартості робочої сил, сплата податків до фондів соціального страхування" [2, с. 419].

Розвиток і поліпшення соціального середовища відповідають довготерміновим інтересам бізнесу. Оскільки стабільність суспільства є потрібною умовою ефективного функціонування підприємництва, воно просто вимушене розробляти і здійснювати заходи, що забезпечують таку стабільність.

На сучасному етапі розвитку суб'єкти господарювання дедалі частіше залучаються до вирішення соціальних проблем. Завдання полягає не в тому, щоб примусити державні та приватні підприємства взяти на себе тягар соціальних виплат, а в тому, щоб у межах конструктивного діалогу погодити основні пріоритети розвитку країни та розробити механізми формування соціального партнерства.

Соціальна відповідальність суб'єктів господарювання різних форм власності проявляється у поєднанні основної мети (привласнення максимального прибутку) з іншими завданнями – зростанням обсягів виробництва, підвищенням продуктивності праці, виготовленням якісних товарів і послуг для задоволення суспільних потреб, відповідальністю перед споживачами. Крім

цього, їхня відповідальність полягає у дотриманні соціальних стандартів та інших правових норм чинного законодавства, запровадженні інновацій, виготовлення конкурентоспроможної продукції, своєчасних бюджетних відрахуваннях у повному обсязі, створенні робочих місць з гідною оплатою праці, благодійництві.

Концепція соціальної відповідальності бізнесу ґрунтується на визнанні існування тісних взаємозв'язків корпорації та суспільства. Межі соціальної відповідальності корпорацій тим ширші, чим більше їхнє прагнення до виживання та утвердження своєї легітимності в суспільстві. Тому одне з головних завдань, що постало перед корпораціями – економічно обґрунтувати програми, які вони готові здійснювати в соціальній сфері.

Водночас суспільство, зі свого боку, має право чекати від бізнесу того або іншого рівня соціальної відповідальності з таких питань, як охорона навколишнього середовища, гарантування безпеки транспорту, матеріальне забезпечення незаможних верств населення тощо. Однак технічні, фінансові й інші можливості бізнесу не безмежні. Оцінюючи можливості тієї або іншої корпорації або бізнесу загалом, не можна забувати того факту, що головною умовою існування і життєздатності будь-якого ділового підприємства є економічна рентабельність, яку визначають рівнем прибутковості його діяльності.

Соціальна відповідальність громадянина виражається в його активній життєвій позиції, у прагненні до максимального розкриття власного творчого потенціалу, дотриманні норм соціальної поведінки, насамперед – у свідомій передачі громадянином частини власності (у вигляді податків) на суспільні витрати.

Соціальна відповідальність профспілкових і громадських організацій проявляється в: удосконаленні нормативно-правової бази у сфері трудових відносин і соціального партнерства; підвищенні ролі профспілкових та громадських організацій як посередників соціального партнерства між громадянином і державою; збалансуванні інтересів різних соціальних верств, категорій, груп населення шляхом удосконалення механізмів проведення колективних переговорів, консультацій, укладення угод відповідних рівнів, колективних договорів на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності; сприянні розвиткові солідарності громадян у їхній повазі до права і закону.

Соціальна відповідальність держави полягає у розробленні та реалізації внутрішньої та зовнішньої соціально-економічної політики; формуванні правової основи господарювання, спрямованої на стабільне забезпечення високого рівня життя та зайнятості населення, соціального захисту та соціальної допомоги; створення умов для ефективного розвитку всього суспільства; у розробленні та виконанні затверджених загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку.

Підвищення та покращення якісних характеристик держави залежить від стану трансформаційних процесів у країні. Загалом можна виділити такі етапи, які характеризуються зміною ролі та функцій держави, її місця в економіці.

I етап – держава в умовах економіки не ринкового типу. Держава "стоїть над суспільством", над всіма сферами суспільної діяльності, зокрема над

економікою. В основу економічної діяльності держави закладено фактично повну державну власність на чинники виробництва, контроль за розподілом економічних ресурсів, створених у суспільстві, структурою економіки тощо. Ринкових механізмів або немає, або вони виступають як механізми централізованого регулювання (наприклад ціна, гроші, відсоток, пропозиція виступають як планові показники). Основна економічна мета функціонування держави – це підвищення обсягів виробництва й інших об'ємних показників, а не підвищення життєвого рівня населення, рівня його доходів. Людина в цьому випадку знаходиться ніби "під державою", "під економікою".

II етап – держава в умовах трансформаційного періоду – характеризується переглядом позиції держави, зменшенням рівня зарегульованості економіки. Держава бере активну участь у формуванні суб'єктів ринку, здебільшого за рахунок роздержавлення і приватизації. Важливого значення набуває правова (законодавча) функція держави, яка забезпечує створення конкурентних умов функціонування ринку. Частіше всього ці процеси пов'язані зі значною лібералізацією економіки, тобто суб'єкти ринку набувають більшої економічної свободи. Виконання державою соціальних функцій на цьому етапі ототожнюють із забезпеченням соціального захисту населення, що обмежується примітивними елементами соціальної підтримки малозабезпечених верств населення.

III етап – держава в умовах соціально зорієнтованої ринкової економіки – визначається формуванням демократичної держави, з усіма притаманними цьому типу політичного устрою цінностями, враховуючи й економічні (свобода підприємницької діяльності, свобода особистості у застосуванні своїх здібностей та задоволенні потреб тощо). Роль держави полягає, насамперед, у повнішій реалізації принципів, на яких ґрунтується соціально орієнтована ринкова економіка шляхом виконання державою широкого спектру функцій (рис.).

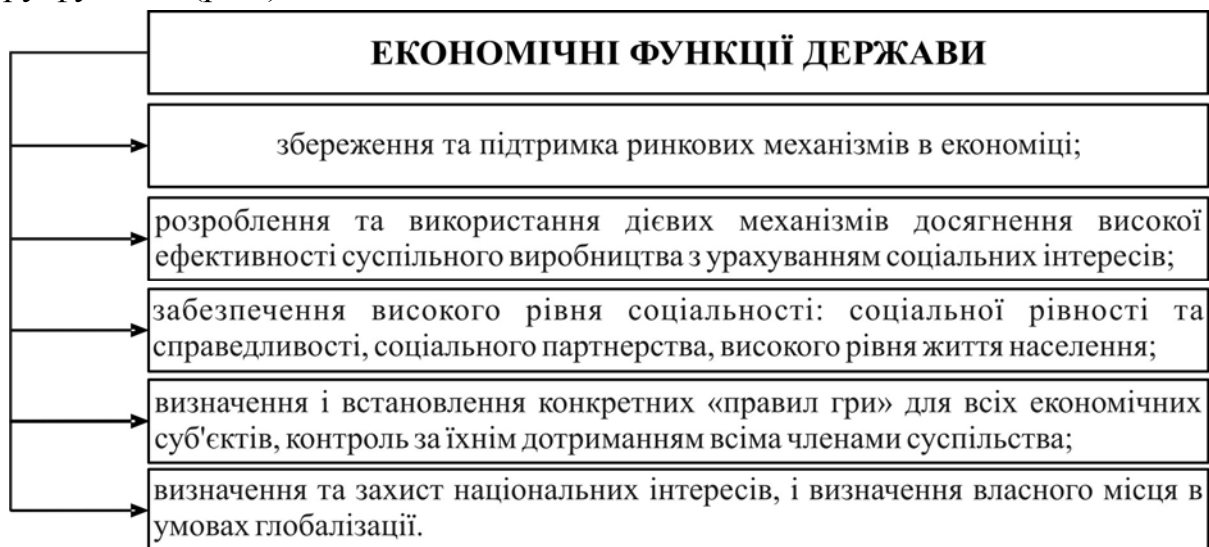

Рис. Економічні функції держави в соціально орієнтованій ринковій економіці

Держава "підключається" до ринкової економіки, взаємодіє з нею, з метою формування суспільства "загального добробуту". В її регуляторному механізмі переважають економічні методи, що спрямовані на покращення та

оптимізацію ринкових механізмів, на зменшення різноманітних перепон у функціонуванні економічних суб'єктів, на ефективний розвиток ринку.

Місце людини в цій системі визначають з таких позицій – економіка розвивається задля людини як особистості з усім притаманним їй розмаїттям здібностей, духовності та задоволення матеріальних потреб. Тому обов'язково повинні підвищуватися й якісні характеристики населення країни: рівень освіти, економічної грамотності, духовних цінностей, розуміння економічних процесів тощо.

IV етап – соціальна держава – це новий, досконалий тип держави. Соціальна держава – це правова демократична держава, що проголошує вищою цінністю соціальну справедливість. Це форма організації суспільства, що здатна забезпечити соціальний прогрес. Серед її головних пріоритетів – соціальний захист громадян, нейтралізація соціально-економічних конфліктів, дотримання соціальних стандартів і принципів гідного життя для всіх громадян за допомогою розподілу та перерозподілу ВВП.

Сучасна соціальна держава, шляхом реалізації своїх специфічних функцій (справедливий перерозподіл доходів, розвиток соціальної інфраструктури, забезпечення суспільної злагоди, забезпечення системи захисту від наявних і можливих порушень прав і свобод особистості), забезпечує компроміс між свободою і рівністю через зняття суперечностей між законами ринку та соціальними завданнями. Ефективність ринку забезпечують соціальними чинниками – мотивацією до праці, ростом споживчого попиту, зняттям соціальних суперечностей та іншими чинниками, а соціальні потреби людей – внаслідок економічного зростання. Соціальна держава відмовляється від домінуючої функції тотального перерозподілу доходів і переорієнтовується на задоволення потреб конкретних сегментів громадянського суспільства.

Крім того, держава стає суб'єктом специфічних соціальних функцій, прикладами яких є забезпечення зайнятості, соціальний патронаж, формування життєвого середовища для інвалідів, програми реабілітації для окремих соціальних груп, державні програми підтримки і створення потрібних життєвих умов для окремих категорій людей та регіонів. Водночас соціальна держава сприяє формуванню в країні так званого "середнього класу" (частини суспільства, що забезпечена в тій мірі, коли не відчувається потреба в нагальному, але й не багата настільки, щоб це спричинювати у малозабезпечених верств населення намір до розділу їхньої власності).

Зростання ролі держави у формуванні соціальних відносин у суспільстві підтримували і підтримують багато економістів. Ще в 1913 р. у роботі "Соціальна теорія розподілу" на потребу соціальної спрямованості економічного розвитку та посилення соціальної політики держави звернув увагу М.І. Туган-Барановський. Сучасний дослідник його спадку Н. Балабкінс пише, що в цій роботі він "... відкинув популярне на той час уявлення, що розподіл доходів залежить, в основному, від процесу формування цін, процесу обміну і особливо від граничних продуктів різних факторів виробництва. З точки зору Туган-Барановського, розподіл національного доходу залежить, передусім, від взаємозалежності між різними соціальними класами. Голов-

ним у його поясненні було те, що організований робітничий клас може домогтися більш високої заробітної плати. Ділові кола платять за таке підвищення заробітної плати зниженням прибутків з ряду причин" [3, с. 235].

Формування принципів ринкової економіки України потребує формування особливого механізму державного впливу на розвиток економіки. Окремі українські економіки навіть визначали перехідну економіку України як таку, в якій вже сформовано принципи соціально орієнтованого ринку [4, с. 33-50]. Поряд із цим, основні напрями державного регулювання в Україні повинні бути спрямовані на покращення кількісних та якісних характеристик соціально-економічного розвитку країни. Загалом їх можна виокремити у такі групи: пов'язані зі стимулюванням економічного зростання (стимулювання попиту на ринку праці, політика цін і доходів тощо); пов'язані з перерозподілом національного доходу на користь соціально вразливих верств (за ознаками віку – молодь та пенсіонери; статі – жінки; фізичних вад – інваліди тощо); пов'язані з розвитком доступних для всіх охорони здоров'я, освіти, культури.

Механізм державного регулювання економіки України в межах соціально орієнтованої ринкової економіки, на нашу думку, повинен містити такі форми регулювання:

- *правове* (мета – створення єдиного для всіх суб'єктів економічної діяльності правового простору й ефективних ринково зорієнтованих законів та підзаконних актів);
- *економічне* (мета – формування оптимальної та ефективно дієвої ринкової економіки, стимулювання економічного зростання у країні);
- *фінансове* (мета – акумулювати потрібні державні фінансові ресурси з метою їхнього подальшого перерозподілу в інтересах суспільства);
- *соціальне* (мета – забезпечення високого рівня доходів населення та економічних суб'єктів, формування оптимального ринку праці та системи соціального страхування);
- *регулювання в межах глобального інтеграційного процесу* (мета – інтеграція економіки України у світовий економічний простір; відповідність основних соціальних норм і гарантій загальносвітовим стандартам; регулювання міграційних процесів).

Висновок. Отже, роль держави в соціально зорієнтованій ринковій економіці полягає у збереженні та підтримці ринкових механізмів, забезпеченні високої ефективності суспільного виробництва з одночасним домінуванням соціальних інтересів, гарантуванні високого рівня соціальності, визначенні конкретних "правил гри" для всіх економічних суб'єктів, захисті національних інтересів тощо. Водночас виконання цих функцій стає можливим у разі застосування дієвого механізму державного регулювання, що ґрунтується на принципах ринкової економіки та забезпечення соціальних гарантій.

Література

1. **Ільчук Л.І.** Концепція соціальної держави в Україні (проект) / Ільчук Л.І., Сивак А.В., Супруненко А.П. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.cpsr.org.ua/?pr=9&id=131>.
2. **Економічна енциклопедія.** – У 3-ох т. / [редкол.: Б.Д. Данилишин та ін., відп. ред. С.В. Мочерний]. – К. : Вид. центр "Академія", 2002. – Т. 3. – 952 с.

3. Балабкінс Н. Значення М.І. Туган-Барановського сьогодні / Н. Балабкінс, Л.П. Горкіна // М.І. Туган-Барановський в економічній теорії та історії. – К. : Вид-во ІЕ НАНУ, 2001. – С. 230-241.

4. Теоретические и прикладные аспекты формирования смешанной экономики / [Н.Д. Прокопенко, Е.Т. Иванов, Ф.Е. Поклонский и др.]. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1998. – 320 с.

УДК 657.6:621

Здобувач М.Д. Пецькович – НУ "Львівська політехніка"

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ

Досліджено проблему контролю на підприємстві через здійснення внутрішнього аудиту, його організацію та переваги і вади такої форми контролю. Встановлено, що середнім і малим машинобудівним підприємствам доцільніше скористатись послугами незалежних аудиторів і аудиторських фірм, адже прибутки у них, зазвичай невеликі, а витрати на зовнішній аудит менші, ніж на утримання відділу внутрішнього аудиту.

Competitor M.D. Petskovych – NU "Lvivs'ka Politekhnik"

Inner audit on machine-building enterprises: organizing and practicability

Problem of control at the enterprise through the internal audit, organized it and advantages and disadvantages this term of control are investigated in this work. It is set that to the middle and small machine-building enterprises more expedient to take advantage of services of independent public accountants and auditing firms, in fact incomes for them, usually small, and charges less than, than on maintenance of department of internal audit on an external audit.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. Проблема контролю перед керівниками підприємств була завжди. Адже, дуже часто фактичні показники діяльності зовсім не відповідають плановим. Останнім часом на підприємствах, і на машинобудівних підприємствах зокрема, поширюються ідеї створення відділів і служб внутрішнього аудиту. Але чи ця форма фінансового контролю оправдовує затрати, понесені на запровадження її на підприємстві і як організувати роботу внутрішніх аудиторів так, що їхня оцінка була об'єктивною.

Мета дослідження. Внутрішній аудит є одним із важливих інструментів для прийняття управлінських рішень щодо подальшої діяльності підприємства. Поряд з тим, здійснення внутрішнього аудиту тягне за собою значні витрати, адже це вимагає створення додаткових робочих місць для кваліфікованих працівників з відповідною заробітною платою. Тому ми вирішили дослідити питання доцільності проведення внутрішнього аудиту, чи було б ефективнішим здійснити зовнішній аудит незалежними аудиторами або аудиторськими фірмами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Про актуальність здійснення внутрішнього аудиту зазначають усі науковці, які займаються вивченням бухгалтерського обліку